

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ (4-Й МІЖНАРОДНИЙ СЕМІНАР “АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА”)

УДК 373.3.016:78

СПЕЦИФІКА УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МУЗИЧНОГО КЕРІВНИКА ТА ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Н.О.Бакалець

Анотація. Стаття розкриває специфіку вдосконалення системної підготовки музичного керівника та вчителя музичного мистецтва, їх професійну відповідальність за музичне виховання дітей дошкільного і шкільного віку.

Ключові слова: музичне виховання, професійна підготовка, музичний керівник, учитель музичного мистецтва

Аннотация. Статья раскрывает специфику усовершенствования системной подготовки музыкального руководителя и учителя музыкального искусства, их профессиональную ответственность в музыкальном воспитании детей дошкольного и школьного возраст.

Ключевые слова: музыкальное воспитание, профессиональная подготовка, музыкальный руководитель, учитель музыкального искусства.

Summary. This article deals with the specificity of perfection the systematic training of music director and the teacher of music art, their professional responsibility in the pre-school and school children.

Key-word: music upbringing, professional training, a music director, a teacher of music art.

Актуальність дослідження. Гармонійне поєднання фізичного, пізнавального, соціально-морального, мовленнєвого, художньо-естетичного та креативного розвитку дитини є необхідною умовою формування цілісної, творчої, життєво компетентної особистості. Досягненню цієї мети сприяє правильна організація музичного виховання дітей в умовах дошкільних та шкільних навчальних закладів.

Загальновідомо, що виховне значення музики дуже велике, вона впливає безпосередньо на почуття дитини, допомагає пізнавати світ, активно формує її ставлення до довкілля. У дошкільному навчальному закладі процес музичного виховання організовує музичний керівник. Він першим коректно й системно вводить дитину у світ прекрасного, доброго, творчого, емоційно високого. Продовжує музичне виховання дітей шкільний учитель музичного мистецтва — універсальний фахівець.

Саме тому на сучасному етапі розвитку освіти особливу увагу слід приділити музично-педагогічній підготовці фахівців - майбутніх прогресивних, високодуховних, професійних музичних керівників та учителів музичного мистецтва.

Огляд досліджень і публікацій. Проблема музичного виховання дітей дошкільного та шкільного віку завжди перебуває в полі зору як науковців, так і фахівців-практиків. Її вивчали Д.Кабалевський, Н.Ветлугіна, І.Дзержинська, Р.Зініч, М.Палавандишвілі, А.Катинене, В.Шацька.

Питанню музичного виховання підростаючого покоління присвячені роботи багатьох сучасних вітчизняних освітян: Л.О.Іванової, С.Н.Морозової, С.С.Процика, Н.М.Роман, Є.С.Федотова, І.В.Фрайта.

Результати вивчення проблеми вдосконалення змісту музичного виховання дітей і молоді в сучасних навчальних закладах, пошуку його нетрадиційних форм, методів і прийомів викладено в наукових розвідках і методичних розробках С.А.Колесникова, Т.І.Науменко, Ю.О.Полянського, Н.А.Фоломєєвої, А.С.Шевчук, О.Ростовського.

Історичні аспекти розвитку музичної підготовки майбутніх учителів та вихователів досліджували О.Донченко, І.Ларіна, Л.Попова, Т.Танько.

Постановка проблеми. Хоча музика супроводжує людину з давніх-давен, а музичне виховання дошкільників та школярів має свою історію, професія «музичний керівник дошкільного навчального закладу» та «учитель музичного мистецтва» є зовсім новими.

Сучасний професійний музичний керівник та учитель музичного мистецтва повинні бути

універсальними у своїй роботі. Одне з найважливіших завдань, яке постає перед педагогами, – це музично-естетичний і творчий розвиток дитини, формування її музичних здібностей.

Виходячи з цього, **метою** даної статті є висвітлення змісту роботи з удосконалення музично-педагогічної підготовки цієї категорії педагогічних працівників у Барському гуманітарно-педагогічному коледжі імені Михайла Грушевського на спеціальностях 5.02020401 «Музичне мистецтво» та 6.020204 «Музичне мистецтво». Майбутні спеціалісти вивчають спеціальні музичні дисципліни, методики музичного виховання дітей дошкільного та шкільного віку, набувають умінь вести діалог з різними культурами народів світу та одночасно відчувати себе спадкоємцями багатовікових національних культурно-мистецьких традицій своєї батьківщини, свого регіону, бо, як справедливо підкреслював М. Грушевський, «ми дуже добре співаємо. Ми маємо гарну культуру, але без організованого добробуту, легіонів спеціалістів ми нічого не досягнемо. І вся ця краса культури буде сята яскравою латкою на убогому лахмітті талановитого безштанька» [1, с. 26].

Виклад основного матеріалу дослідження. Донедавна просвітницько-розважальні функції у дитячому садку, а саме епізодичне прикрашання музикою життя дітей, здебільшого виконував музичний працівник. Питаннями системного музичного виховання — розвитком музичності, формуванням певної вправності у різновидах музичної діяльності, прищепленням художнього смаку дітям тощо — опікувався переважно музичний вихователь. У понятті «музичний керівник» синтезувалися всі позитиви понять «музичний працівник» і «музичний вихователь» з акцентом саме на керівній та планово-організаційній функції фахівця [4].

Працюючи над підготовкою сучасного музичного керівника, викладачі циклових комісій музичних дисциплін Барського гуманітарно-педагогічного коледжу дотримуються інтеграційного принципу напрямів, оскільки ця професія передбачає, що її представник – це:

- універсальний музикант-виконавець — інструменталіст, вокаліст, хореограф, диригент;
- педагог із навчання основам співів, хореографії, гри на дитячих музичних інструментах, ігромайстер, методист, просвітницький громадський діяч;
- технолог навчально-виховного процесу — системний менеджер освіти: проектувальник, реалізатор навчально-виховних процесів, дослідник, експериментатор, фахівець із моніторингу музичних здібностей, модератор творчої групи (дітей, колег, батьків), розробник наочності тощо;
- творець-інтерпретатор змісту програми з дошкільної освіти, автор чи вдосконалювач методик, імпровізатор, поет, композитор, актор, імітатор;
- спеціаліст сфери дозвілля — сценарист, режисер, постановник, сценограф, акомпаніатор, звукорежисер, декоратор, аніматор, культуролог.

Окрім цього, здійснюється формування і розвиток навичок та здібностей до роботи костюмером, розробником атрибутів, бібліотекарем (студенти формують свою бібліотечку і фонотеку ще в навчальному закладі), оператором ПК та інших технічних засобів навчання тощо.

З метою забезпечення ефективності підготовки майбутніх музичних керівників у студентів коледжу формуються знання про:

- вимоги законодавчих та нормативних документів із питань освіти, зокрема Базового компоненту дошкільної освіти в Україні, Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі»;
- програми гармонійного розвитку дітей, що реалізуються в дошкільному закладі;
- принципи створення відповідних умов у дошкільному закладі (кабінет музичного керівника, музична зала, групові приміщення: куточок для музично-ігрової діяльності дітей, інформаційно-методичні стенди для вихователів і батьків);
- сучасні технології розвитку в дітей музичності, музичних і творчих здібностей, емоційної сфери; шляхи формування музичного смаку, елементарних уявлень про музичну культуру;
- мету, завдання, зміст та форми організації музично-виховного напрямку освітнього процесу, механізми його реалізації;
- принципи планування процесу музичного розвитку дітей з урахуванням їхніх вікових, психофізіологічних особливостей, здібностей, інтересів, потреб;
- методи моніторингу та діагностики музичного і емоційного розвитку дитини [5, с. 5].

Професіоналізм музичного керівника дошкільного закладу розкривається через ряд практичних умінь. Зокрема:

- добирати якісний репертуар відповідно віку дітей;
- доступно пояснювати музику (образність мовлення, володіння методикою ведення бесіди);
- ефективно використовувати різні методи і прийоми роботи з музичного розвитку дошкільників;
- залучати дітей до музичної діяльності, зацікавлювати нею;
- застосовувати індивідуальний підхід до кожної дитини;

Матеріали конференції
(4-й Міжнародний семінар “Актуальні проблеми професійної освіти: теорія і практика”)

- грамотно спілкуватися (добирати відповідний тон мовлення, бути доброзичливим);
- виявляти артистизм, винахідливість, спритність;
- вивчати, узагальнювати та поширювати перспективний педагогічний досвід (власний або старших колег);
- формувати розклад дня з урахуванням різних форм музичної діяльності;
- складаючи плани-конспекти, враховувати варіативність структури традиційних, тематичних, комплексних, домінантних музичних занять;
- організовувати дитячі свята й розваги за сценаріями, які відповідають як віковим і психофізіологічним запитам, потребам та інтересам дітей, так і сценарно-режисерським вимогам;
- іти на контакт і співпрацю з вихователем [3, с. 13].

Робота музичного керівника також потребує конкретних знань, умінь та психологічної готовності, емоційної зрілості для того, щоб шукати й розпізнавати обдарованість у кожній дитині.

Далі естафету музичного виховання дітей приймає шкільний учитель музичного мистецтва. Вимоги до його роботи зростають, оскільки ускладнюються завдання виховання й освіти. Як зазначає Микола Шуть, «шкільний учитель музичного мистецтва — це універсальний фахівець» [5, с. 6]. Він є педагогом, психологом, музикознавцем та мистецтвознавцем, лектором, музикантом, актором, дослідником, режисером, менеджером, натхненником, медіа-оператором. Надзвичайно важливо, щоб в особі учителя музичного мистецтва вдало поєдналися професійна компетентність і високі особистісні якості.

Назва кваліфікації «учитель музичного мистецтва» - красномовно свідчить про глибоку взаємодію двох сфер: музичного мистецтва і педагогічної освіти. Ось чому спеціальні музичні знання в такого учителя мають поєднуватися з психолого-педагогічними.

У коледжі викладачі основного музичного інструмента намагаються так організувати навчання, щоб студенти не лише отримали музичну освіту, а й виплекали в собі музиканта. А це тривалий процес, під час якого майбутній фахівець вчиться володіти інструментом, голосом, розвиває різновиди слуху, опановує навички колективного й сольного виконавства, ведення концертної діяльності, організації виконавських колективів тощо.

Становлення музиканта як учителя неможливе без отримання ним педагогічної освіти. Саме на заняттях із педагогіки, педагогічної майстерності викладачі коледжу забезпечують відповідну теоретично-технологічну основу музично-педагогічної діяльності, формують у студентів власний неповторний педагогічний стиль, прищеплюють їм риси людини-гуманіста, людини-митця, людини-фахівця, усвідомлення того, що особистість учителя музичного мистецтва визначає долю музики як навчального предмета. Під його керівництвом учні пізнають Світ, Людину, Життя, а відтак — себе і свою душу, своє призначення у світі. Саме тому майбутній учитель музичного мистецтва повинен уміти організувати навчально-виховний процес так, щоб на кожному його уроці був задіяний життєвий досвід школярів. У результаті діти зможуть зрозуміти, як саме реалізується людський дух у звуці, жесті, пластиці рухів, малюнку, світлі, кольорі тощо.

Соціально-культурна картина сучасного світу демонструє зміни в системі ціннісних орієнтацій. Як не прикро констатувати, але духовні знання людини поступово втрачають свою вагу. Розповсюдженими стали такі негативні явища, як «музична наркоманія», коли надмірний рівень шумів і децибел руйнує людську психіку, викликає страхи та фобії. Усе це погіршує стан психічного здоров'я школярів та спричиняє їхню духовну деградацію.

На думку багатьох дослідників, останнім часом через надмірне захоплення комп'ютерами діти втрачають здатність образно мислити, не розвивають свої творчі здібності. Шлях до духовної активності дітей та гармонізації їхніх душевних сил може запропонувати музика, а шкільний учитель музичного мистецтва може стати тією особою, яка приведе їх до музичної культури як до віри [5, с. 7].

Яким же має бути учитель музичного мистецтва, аби відповідати сучасним потребам суспільства? Що робить його особистістю, здатною привабити учнів музикою, викликати бажання слухати та виконувати її, створити потребу пізнавати цей дивовижний світ звуків і реалізовуватись у ньому, насолоджуватися ним?

Із метою якісної фахової підготовки майбутніх спеціалістів у ході вивчення педагогічних дисциплін студентів навчають керуватися положеннями Концепції загальної середньої освіти, Державними стандартами освітніх галузей «Мистецтво — Естетична культура», навчальними програмами «Музика», «Мистецтво», «Музичне мистецтво», затвердженими галузевим міністерством.

Узагальнюючи результати низки досліджень, можна виокремити такі компоненти кваліфікаційної підготовки учителя музичного мистецтва, як:

- соціально-гуманітарний;

- функціональний;
- професійний;
- діагностико-аналітичний.

Учитель музичного мистецтва формує смаки, ідеали, погляди, переконання учнів, а тому і сам має бути, передусім, людиною високої духовної культури (соціально-гуманітарний компонент) [5, с. 8].

Окрім того, педагог має знати специфіку організації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі — його мету, завдання, зміст, принципи, методи, технології, організаційні форми, а також усвідомлювати вікові психофізіологічні особливості дітей (функціональний компонент). Основним методом побудови уроку фахівці нової формації обирають метод художньо-педагогічної драматургії.

Професійний компонент кваліфікаційної підготовки вчителя музичного мистецтва передбачає знання музичного матеріалу шкільної програми, вміння захопити дітей музикою, прищепити їм ціннісне ставлення до мистецтва. Усі ці знання студенти отримують у ході вивчення методики музичного виховання, яка органічно поєднується з усіма видами педагогічної практики. Застосовуючи під час педагогічної практики отримані знання, студенти повинні виявляти музичний смак при складанні конспектів уроків, доборі музичних творів, осмисленні методичних прийомів. Адже в подальшому їм доведеться самостійно обирати музичні твори та осмислювати прийоми розвитку музичного смаку в дітей.

Учитель музичного мистецтва повинен уміти:

- відповідно оцінювати художні явища;
- доцільно вибирати та інтерпретувати музичні твори для слухання й виконання учнями;
- формувати музично-режисерські концепції уроків чи позакласних занять;
- організовувати продуктивне спілкування з учнями.

Останнім часом коло необхідних умінь учителя музичного мистецтва значно розширилося. Нині складно уявити шкільний урок без використання новітніх мультимедійних засобів та спеціальних комп'ютерних технологій — програм з аранжування, нотного редагування, оцифрування старих аудіозаписів, переведення звукових файлів у зручний формат (зміна темпу, тональності тощо), роздрукування нот, текстів з електронних носіїв. Навчальна програма даної спеціальності включає в себе ряд предметів, вивчаючи які студенти опановують усі тонкощі сучасних технологій [2, с. 40].

Діагностико-аналітичний компонент кваліфікаційної підготовки вчителя музичного мистецтва передбачає його спроможність поліпшити навчально-виховний процес за рахунок розроблення нових підходів, інноваційних методик викладання музики дітям. Шлях до розвитку власного потенціалу для кожного педагога лежить через свободу творчості в організації і проведенні занять. Результатом такої професійної діяльності може бути створення власної навчальної програми; виникнення нових акцентів у розв'язанні музично-освітніх завдань. Контролювати ефективність обраної програми вчитель музичного мистецтва зможе, спостерігаючи за досягненнями учнів [5, с. 8].

Вагому роль у формуванні музичної культури майбутнього спеціаліста відіграє і позааудиторна робота. Загальновідомо, як розширює музичний світогляд студентів позааудиторна робота у всій багатогранності її форм, які великі можливості вона надає для поглиблення знань і виховання музичного смаку, для розвитку творчої ініціативи.

Тому викладачі естетичної спрямованості залучають студентів до різноманітних форм самодіяльності. У коледжі діє десять народних колективів, у яких навчаються творчо працювати майже усі студенти відділення. При організації позааудиторних заходів студенти залучаються до складання програм концертів, постановки танців, фізкультурних номерів, виконання пісень тощо. Усе це сприяє збагаченню майбутніх спеціалістів музичними враженнями, формуванню вмінь добирати художній матеріал, складати програми з урахуванням різноманітності жанрів, розвитку творчої ініціативи, підвищенню художнього смаку, вихованню в них свідомого ставлення до музики.

Значною мірою розвитку музичного смаку студентів сприяє колективне відвідування концертів, опер, лекцій із питань музичного мистецтва, зустрічей з композиторами, де вони знайомляться з більш широким колом музичних творів і з кращими виконавцями.

Висновок. Отже, нині, в епоху домінування матеріального над духовним, професії «музичний керівник дошкільного навчального закладу» та «учитель музичного мистецтва» набувають особливого значення. Якісна підготовка студентів музичних факультетів вимагає вдосконалення навчальних планів і програм з дисциплін музично-педагогічного циклу, встановлення більш чітких міжпредметних зв'язків дисциплін музичного й психолого-педагогічного циклів, посилення естетичної спрямованості навчально-виховного процесу.

Представники саме цих професій повинні дбайливо плекати музичні здібності своїх вихованців,

Матеріали конференції

(4-й Міжнародний семінар “Актуальні проблеми професійної освіти: теорія і практика”)

аби не розгубити закладене в них природою, підтримувати інтерес до прекрасного й вічного, виховувати почуття власної причетності до формування культури, моделювати основу морально-етичних поглядів майбутніх поколінь.

Література

1. Грушевський М.С. Про українську мову і українську школу. / М. С. Грушевський. – К. : Веселка, 1991. – 46 с.
2. Владимірова А. Л. Практикум з основ музичного виховання з методикою викладання. - Херсон, Айлант, 2006. – 128 с.
3. Романюк Ірина. Музичне виховання в педпроцесі: функції керівника закладу / І. Романюк // Дошкільне виховання. – 2011. - № 4. – С. 10-14
4. Танько Т.П. Музично-педагогічна освіта в Україні. / Т. П. Танько. – Х. : Основа, 1998. – 192 с.
5. Шуть Микола. Музичний керівник та вчитель музичного мистецтва: нова формація // Музичний керівник. Щомісячний спеціалізований журнал. – 2012. - № 1. - С. 4-9.